

3, Psychologická charakteristika osobnosti, povahové vlastnosti, temperament a charakterové vlastnosti. Vztah nemocný – zdravotník, produktivní a neproduktivní chování zdravotnických pracovníků.

Psychologická charakteristika osobnosti

Každý jedinec se jeví jako jedinečný a neopakovatelný s určitými psychickými vlastnostmi, procesy a stavy.

Na utváření osobnosti působí:

- Endogenní faktory
 - **Biologické** – vrozené dispozice (předpoklady, geneticky dané – např. hra na klavír); endokrinní soustava (některé žlázy s vnitřní sekrecí přímo ovlivňují vývoj – např. štítná žláza – při nedostatku jodu kretenismus)
 - **Vliv růstu organismu a zrání** – zrání = vnitřní pohotovost organismu, připravenost, vyzrálост CNS pro další činnost (např. psaní, hra na kytaru)
 - **Vlastní aktivita** – sebevzdělávání, sebevýchova
 - **Vlivy působící na plod během těhotenství (prenatálně)** – škodlivé látky (alkohol, kouření, drogy...)
 - **Vlivy působící na plod během porodu (perinatálně) a těsně po něm** – obtížně probíhající porod doprovázený nedostatkem kyslíku (asfyxií) – vznikají drobná poranění, která mohou mít souvislost se školskými poruchami (dysgrafie, dyskalkulie...)
 - **Infekce CNS, asfyxie, srdeční vady,...**
- Exogenní faktory
 - **Vliv prostředí** – přírodní i sociální; potřeba adaptace (asimilace, akomodace), může působit pozitivně i negativně na vývoj
 - **Rodina** – nejdůležitější činitel
 - **Výchova** – cílevědomé, záměrné a soustavné působení na člověka za účelem rozvoje, hlavním činitelem rodina a škola

Prostředí (výchova a sebevýchova) může pomoci do určité míry překonat nedostatečné vrozené dispozice x vrozené dispozice se výborně nerozvinou bez podnětného prostředí.

Člověk se rodí jako **bytosť biologická** a postupně se z ní vlivem prostředí stává **bytosť společenská** (zespolečenšťování = socializace).

Osobnost je tvořena **vlastnostmi**. **Rys osobnosti** je pozorovatelná vlastnost projevující se určitým chováním. **Struktura osobnosti** označuje uspořádání těchto vlastností do celku.

Povahové vlastnosti

TEMPERAMENT

Soubor **vrozených povahových vlastností**. Určují způsob prožívání, reagování a chování osobnosti.

Hippokrates, Galénos – 4 druhy tělesných šťáv

- **krev (sanguis)** – sangvinik
- **žluč (chole)** – cholerik
- **černá žluč (melan chole)** – melancholik
- **hlen (flegma)** – flegmatik

I. P. Pavlov – rozdíly v temperamentu jsou dané vlastnostmi nervových procesů

- **3 základní vlastnosti nervových procesů:**
 - Síla – odolnost, rozhodnost, rychlost reagování, soustředění se na práci
 - Vyrovnanost – ovládání se (odolávání silným emocím)
 - Pohyblivost – přenášení pozornosti z podnětu na podněty, rychlost reakcí
- **Temperamentová typologie podle Pavlova:**
 - Sangvinik – typ silný, vyrovnaný, pohyblivý
 - Cholerik – typ silný, nevyrovnaný, pohyblivý
 - Melancholik – typ slabý
 - Flegmatik – typ silný, vyrovnaný, nepohyblivý

C. G. Jung – dva typy lidské osobnosti: **introvert** (uzavřený do sebe) x **extrovert** (otevřený navenek, ke společnosti)

Hans Eysenck – doplnil Jungovu typologii o dimenzi emoční **stability** x **lability**

Jungova – Eysenckova typologie:

- **Sangvinik** – stabilní extrovert
- **Cholerik** – labilní extrovert
- **Melancholik** – labilní introvert
- **Flegmatik** – stabilní introvert

Ernest Kretschmer – upozorňoval na vztah mezi tělesnou stavbou a povahovými vlastnostmi

- **3 tělesné konstitute:**
 - Pyknický typ (tlustý, pevný)
 - Leptosomní typ (tenký, prázdný)
 - Atletický typ (přirozeně pohyblivý)

CHARAKTER

Soubor **získaných povahových vlastností**. Získáváme je během života (učení, výchovou, sebevýchovou, zkušenostmi). Umožňují člověku řídit své jednání podle společenských (morálních) požadavků. Projevuje se především ve vztazích k druhým lidem a k sobě samému, v postojích, názorech, cílech a zájmech. Charakter je řídicí složkou osobnosti.

1. Struktura charakteru – mravní vlastnosti

- Souvisí se **svědomím** (svědomí patří k hlavním složkám charakteru – říká nám, co je správné a co ne)
- **Kladné vlastnosti**: dodržování zákonů, pravidel, pravdomluvnost, čestnost
- **Záporné vlastnosti**: zákeřnost, lhaní, porušování zákonů, podvádění
- **Vývoj morálních vlastností**: Jean Piaget popsal 2 stádia – stadium **autonomní** a **heteronomní** morálky
 - **Heteronomní morálka**
 - Příkazy a pravidla **pocházejí od dospělých a jsou vnímána jako správná**, protože plynou od autorit.
 - Pravidla a zákony děti chápou jako **neměnné**, je třeba je striktně dodržovat. Jakékoli jednání, které není v souladu s pravidly, je špatné. Nejsou připuštěny žádné „**polehčující okolnosti**“.
 - Po prohřešku následuje automaticky **trest**. Pravidla ještě **nejsou internalizována** (zvnitřněna).
 - **Autonomní morálka**
 - Děti rozumí morálce jako dodržování jejich **vlastního souboru pravidel**.
 - Pravidla a zákony jsou chápány jako sociální výtvoř přijaté vzájemnou dohodou.

2. Struktura charakteru – světonázorové vlastnosti

- Vlastnosti vyplývající z obecného světového názoru, pohledu na svět
- Každý má jiný názor na svět, uznává jiné hodnoty (např. křesťan x ateista x buddhista)
- Zaměření hodnot určitým směrem = hodnotová orientace
- **Kladné vlastnosti**: uznání hodnot
- **Záporné vlastnosti**: povrchnost

3. Struktura charakteru – vlastnosti pracovní, odolnost k zátěži

- **Kladné vlastnosti**: pracovitost, důslednost, odpovědnost, svědomitost, vytrvalost, překonávání překážek,...
- **Záporné vlastnosti**: lenost, nedbalost, neodpovědnost, nesvědomitost, nepořádnost, nízká odolnost, zbabělost,...

4. Struktura charakteru – společenské vlastnosti

- **Kladné vlastnosti**: družnost, ohleduplnost, přejícnost, vlídnost, obětavost, tolerance, soucit, empatie,...
- **Záporné vlastnosti**: uzavřenost, bezohlednost, agresivita, sobeckost, závist, nepřejícnost, pomlouvání,...

5. Struktura charakteru – vlastnosti odrážející vztah k vlastní osobě

- **Kladné vlastnosti**: sebedůvěra, zdravé sebevědomí, objektivní sebehodnocení
- **Záporné vlastnosti**: malá sebedůvěra, podceňování se, pocíty méněcennosti, přeceňování se, nadřazenost,...

VZTAH NEMOCNÝ - ZDRAVOTNÍK

– Vymezuji ho **Práva pacienta a Etický kodex sester**

– Pacient má právo, aby se s ním v době jeho zdraví i nemoci jednalo jako s rovnocenným člověkem

– Vztah člověka ke zdravotníkům je **asymetrický** – N přichází za zdravotníky, kteří jsou v dominantní pozici, N má racionální (někdy i iracionální) požadavky a přání, zdravotníci mohou být profesionálně deformováni (odcizení povolání, chybí empatie, převládá cynismus, citová otrlost, nerespektování studu...)

• Iatrogenie

- Vyšetřovací, léčebný nebo preventivní postup, který má za následek poškození P (poškození P zdravotníkem)
- **Sororigenie** – poškození P zdravotní sestrou
- Somatická (léky, operace, záření...) x **Psychická** (nesprávné informace, nepodložené závěry, nevhodné poznámky, humor...)

PRODUKTIVNÍ A NEPRODUKTIVNÍ CHOVÁNÍ ZDRAVOTNÍKŮ

– **Produktivní chování** – kladné chování zdravotníků k P, které přispívá psychologickými prostředky k dosažení záměru léčby

– **Neproduktivní chování** – chování zdravotníků, které může P poškodit psychicky i fyzicky, často neúmyslné

Charakteristika produktivního chování

- Uvedení P do prostředí, seznámení s chodem, poučení
- Úsilí o redukci záporných emocí (strachu, úzkosti, studu...)
- Upozornění a varování, která sledují pozitivní cíle
- Zainteresovaný osobní vztah k P, projevy zájmu, vcítění, sympatií
- Podpora a pomoc jako zdroj jistoty, že P nestojí proti svým potížím sám
- Aktivní úsilí o spolupráci, dodávání odvahy, aktivizace P
- Průběžné udržování oboustranného kontaktu, vzájemná výměna informací
- Vytváření ovzduší optimismu, smysl pro humor, vhodně zvolený žert
- Trpělivost a zájem vyslechnout P, ocenění a pochvala P snahy a úsilí

Charakteristika neproduktivního chování

- Podávání polopravdivých nebo nepravdivých informací P
 - Neochota ke spolupráci, nezájem o spolupráci
 - Projevy nepřátelství nebo oplácení (rezonance) nepřátelství a agrese
 - Škodolibost vůči P, zábava na jejich účet, nelítostná kritika, pomluvy
 - Stereotypní poučování, mentorování, komandování
 - Zdůrazňování vlastních zásluh, egocentrismus, vymáhání projevů vděčnosti od P
 - Nedostatek uznání, snižování P úsilí a zásluh
 - Nesdílnost a uzavřenost, strohost
 - Neproduktivní utěšování a litování
 - Odmítnutí citové vazby, strohá věcnost, úřední tón, odcizení se P, cílům vlastního povolání
-